

ZAMONAVIY TASHKILOTLAR STRUKTURASI

Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti
o‘zbek tili ta’limi fakulteti
Psixologiya va sotsiologiya kafedrası
sotsiologiya yo‘nalishi
3-bosqich talabasi
Suvonqulova Gulnoza

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy tashkilotlar strukturasi, ularning boshqaruv tizimidagi o‘rni hamda hozirgi globallashuv jarayonidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, tashkilotlarning funksional, matritsali, divizional va tarmoqli strukturalari haqida ilmiy yondashuvlar asosida ma’lumot beriladi. Zamonaviy tashkilotlarda innovatsion boshqaruv, raqamlashtirish va inson resurslarini samarali boshqarishning o‘rni yoritiladi.

Kalit so‘zlar: tashkilot, struktura, boshqaruv, matritsali struktura, divizional tizim, innovatsiya, menejment, raqamlashtirish.

Kirish

Bugungi kunda jamiyatning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy rivojlanishida tashkilotlarning o‘rni muhim hisoblanadi. Har qanday tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uning boshqaruv strukturasi bilan chambarchas bog‘liqdir. Zamonaviy tashkilotlar murakkab tizim sifatida faoliyat olib borib, tezkor qaror qabul qilish, mehnat unumdorligini oshirish va bozor talablariga moslashishni talab qiladi. Tashkilot strukturasi — bu tashkilot ichidagi bo‘limlar, xodimlar va boshqaruv organlari o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar tizimidir. Strukturani to‘g‘ri shakllantirish tashkilot samaradorligini oshirish, vazifalarni aniq taqsimlash va nazoratni kuchaytirishga xizmat qiladi. Hozirgi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida tashkilotlar an’anaviy

boshqaruv usullaridan zamonaviy, moslashuvchan tizimlarga o'tmoqda. Shu sababli zamonaviy tashkilotlar strukturasi masalasi menejment va sotsiologiya fanlarining dolzarb mavzularidan biri hisoblanadi.

1.Zamonaviy tashkilotlar strukturasi tushunchasi.

Zamonaviy tashkilotlar strukturasi tashkilot faoliyatini samarali boshqarish va muvofiqlashtirish uchun yaratiladigan ichki tizim hisoblanadi. Ushbu struktura tashkilot ichidagi bo'limlar, rahbarlar va xodimlar o'rtasidagi vazifalar, vakolatlar hamda javobgarliklarni belgilaydi.

Tashkilot strukturasi boshqaruv samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. To'g'ri shakllangan struktura tashkilotda mehnat taqsimotini aniq belgilash, qarorlar qabul qilishni tezlashtirish hamda ichki nazoratni kuchaytirishga yordam beradi.¹ Hozirgi davrda tashkilotlar faoliyati murakkablashib borayotgani sababli boshqaruv tizimlari ham zamonaviylashmoqda. Raqamlashtirish, innovatsion texnologiyalar va globalashuv jarayonlari tashkilotlardan moslashuvchan strukturalarni talab qilmoqda. Zamonaviy tashkilotlarda boshqaruvning asosiy maqsadi samaradorlikni oshirish va raqobatbardoshlikni ta'minlashdan iboratdir. Shu sababli tashkilotlar o'z faoliyatida yangi boshqaruv usullarini joriy etishga katta e'tibor qaratmoqda.

Tashkilot strukturasi asosiy turlari

Funksional struktura

Funksional struktura tashkilot faoliyatini alohida funksiyalar asosida tashkil etishni nazarda tutadi. Bunda tashkilot marketing, moliya, ishlab chiqarish, kadrlar va boshqa bo'limlarga ajratiladi. Mazkur strukturaning asosiy afzalligi xodimlarning o'z mutaxassisligi bo'yicha chuqur faoliyat yuritish imkoniyatiga ega bo'lishidir. Shu bilan

---

¹ Richard L. Daftning Organization Theory and Design asari
Stephen P. Robbins va Mary Coulterning Management asari
OECD hisobotlari, 2024.

birga, bu tizim boshqaruvni markazlashtirishga yordam beradi. Biroq funksional strukturaning ayrim kamchiliklari ham mavjud. Jumladan, bo‘limlar o‘rtasidagi hamkorlikning sustlashishi va qaror qabul qilish jarayonining sekinlashishi tashkilot faoliyatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin struktura

2.Divizional struktura yirik tashkilotlarda keng qo‘llaniladi. Bu tizimda tashkilot faoliyati mahsulot turi, hudud yoki iste‘molchilar guruhiga qarab bo‘linadi. Mazkur struktura bozor talablariga tez moslashish imkonini beradi. Har bir bo‘lim mustaqil boshqaruv tizimiga ega bo‘lib, bu samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Divizional strukturaning kamchiligi esa boshqaruv xarajatlarining ortishi va ayrim funksiyalarning takrorlanishidir.

Matritsali struktura

Matritsali struktura zamonaviy boshqaruv tizimlarining eng murakkab shakllaridan biridir. Bunda xodimlar bir vaqtning o‘zida ham funksional rahbarga, ham loyiha rahbariga bo‘ysunadi. Bu tizim innovatsion loyihalarni amalga oshirishda samarali hisoblanadi. Chunki u turli mutaxassislarning birgalikda ishlashiga imkon yaratadi.² Shu bilan birga, ikki tomonlama boshqaruv ayrim hollarda vakolatlar to‘qnashuvi va nizolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Tarmoqli struktura

Tarmoqli struktura globallashtirish va raqamlashtirish sharoitida keng rivojlanayotgan boshqaruv shaklidir. Ushbu tizimda tashkilot boshqa kompaniyalar va hamkor tashkilotlar bilan yagona tarmoq asosida faoliyat yuritadi. Mazkur struktura xarajatlarni kamaytirish, tezkor boshqaruvni ta‘minlash va xalqaro hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Tarmoqli struktura ayniqsa axborot texnologiyalari, logistika va xizmat ko‘rsatish

---

² Peter Druckerning Management Challenges for the 21st Century asari
Henry Mintzbergning Structure in Fives asari

sohalarida samarali qo‘llanilmoqda.³ Zamonaviy tashkilotlarda innovatsion boshqaruv Innovatsion boshqaruv zamonaviy tashkilotlarning asosiy rivojlanish omillaridan biri hisoblanadi. Innovatsiyalar tashkilot faoliyatining samaradorligini oshirib, raqobatbardoshlikni kuchaytiradi. Bugungi kunda tashkilotlarda avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, elektron hujjat aylanishi va sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish keng tarqalmoqda. Bu esa vaqtni tejash va mehnat unumdorligini oshirishga yordam beradi. Innovatsion boshqaruv xodimlarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishni ham talab qiladi. Shu sababli zamonaviy tashkilotlarda treninglar, seminarlar va malaka oshirish dasturlari muntazam tashkil etiladi. Raqamlashtirish jarayonlari boshqaruv tizimini soddalashtirish bilan birga, nazorat mexanizmlarini ham kuchaytirmoqda. Inson resurslarini boshqarishning ahamiyati Har qanday tashkilotning muvaffaqiyati avvalo inson resurslariga bog‘liqdir. Zamonaviy boshqaruv tizimida xodimlarning malakasi, motivatsiyasi va kasbiy rivojlanishiga alohida e‘tibor qaratiladi. Tashkilotlarda xodimlarni rag‘batlantirishning turli usullari qo‘llaniladi.

Jumladan, bonus tizimi, ijtimoiy himoya, kasbiy rivojlanish imkoniyatlari va moslashuvchan ish rejimi shular jumlasidandir. bDemokratik boshqaruv usuli zamonaviy tashkilotlarda keng qo‘llanilmoqda. Bunda rahbar va xodimlar o‘rtasidagi ochiq muloqot samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.²³ Sog‘lom psixologik muhit tashkilot ichidagi nizolarni kamaytiradi va jamoaviy hamkorlikni mustahkamlaydi.⁴ Raqamlashtirish va tashkilotlar faoliyati XXI asrda raqamlashtirish tashkilotlar faoliyatining ajralmas qismiga aylandi. Elektron boshqaruv tizimlari tashkilot ichidagi ma‘lumot almashinuvini tezlashtiradi va boshqaruv samaradorligini oshiradi.⁵

Masofaviy ish tizimlari va onlayn boshqaruv platformalari tashkilotlarga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Ayniqsa, COVID-19 pandemic davrida masofadan boshqaruv

---

³ Management bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar.

⁴ World Bank ma‘lumotlari, 2024.

⁵ Stephen P. Robbins va Mary Coulterning Management asari

tizimlari keng rivojlandi. Raqamlashtirishning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat: boshqaruv tezligining oshishi; xarajatlarning kamayishi; masofadan ishlash imkoniyati; global hamkorlikning rivojlanishi; nazorat tizimining kuchayishi. Biroq kiberxavfsizlik muammolari va texnologik qaramlik zamonaviy tashkilotlar oldidagi asosiy muammolardan biri bo‘lib qolmoqda.

Shunday qilib aytganda, zamonaviy tashkilotlar strukturasi tashkilot faoliyatining samaradorligini belgilovchi muhim omildir. Funktsional, divizional, matritsali va tarmoqli strukturalar tashkilotning faoliyat yo‘nalishiga qarab qo‘llaniladi. Globallashuv va raqamlashtirish jarayonlari tashkilotlarni yanada moslashuvchan boshqaruv tizimlariga o‘tishga majbur qilmoqda. Innovatsion boshqaruv, inson resurslarini samarali boshqarish hamda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish tashkilot muvaffaqiyatining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Kelajakda sun‘iy intellekt va avtomatlashtirish tizimlari rivojlanishi natijasida tashkilotlar strukturasi yanada takomillashishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Richard L. Daftning Organization Theory and Design asari Stephen P. Robbins va Mary Coulterning Management asari OECD hisobotlari, 2024.
- 2.Peter Druckerning Management Challenges for the 21st Century asari Henry Mintzbergning Structure in Fives asari
- 3.Management bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar.
- 4.World Bank ma’lumotlari, 2024.
- 5.Stephen P. Robbins va Mary Coulterning Management asari